

Konu: □□□□ □□□□□□□□□□□□□□□□

Yazı: □□

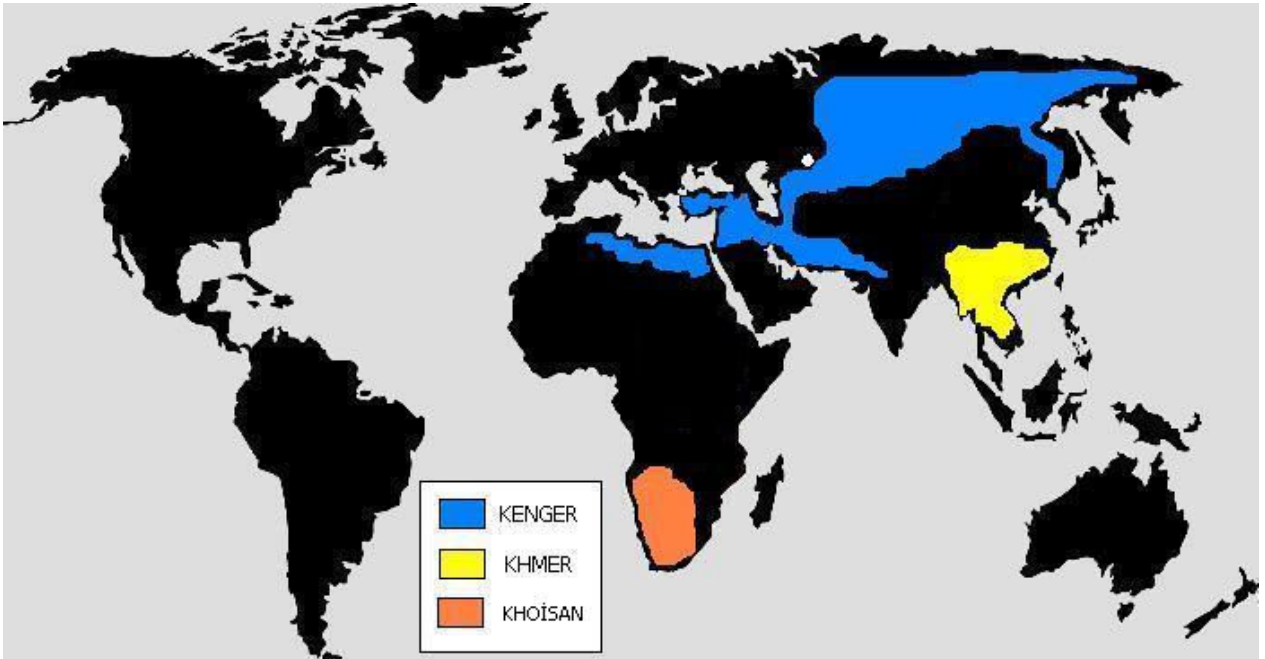
KÖK DİL ARAYIŞI VE TÜRKÇE

NOT: Bu yazı **Türk Dünyası Tarih Kültür** dergisinin Mart – 2011 tarihli 291 sayısında yayınlanmıştır.

Doç. Dr. Haluk Berkmen

Dillerin dünyaya yayılışı konusu beraberinde birtakım soruları da getirmiştir. İlk dil hangi dildir? İlk dil ne zaman kullanılmaya başlanmıştır? İlk dil veya dillerin ortaya çıktığı coğrafi bölge neresidir?..gibi sorular halen bugün bile kesin şekilde yanıt bulabilmiş değildir. Tarih sahnesine çıkmış olan pek çok dil olsa da en eski dil grupları olarak bilinen üç önemli dil grubundan söz edebiliriz. Bu dil gruplarından her biri kendi içlerinde tutarlı gramer ve ses yapılarına sahip olup, dünyada coğrafi olarak uzak bölgelerde ortaya çıkmışlardır. Dolayısıyla bunlar, birbirleriyle ilişkileri olmayan bağımsız dil gruplarıdır.

Şekil 1. Yaklaşık 15.000 yıl önce dünyadaki başlıca dil grupları.

Kesin bir tarih vermek mümkün olmasa da günümüzden 20 bin ile 15 bin yıl öncesinde, 5,000 yıllık bir zaman aralığı içinde, bu üç dil gurubunun geniş alanlarda konuşulduklarından söz edebiliriz. Bu üç dil grubu **Kenger, Khoisan ve Khmer** dil gruplarıdır. Şekil 1’de görüldüğü üzere bu üç gruptan en yaygın olanı Kenger dil grubudur. Kenger veya Kingir sözü Sümer halkının yerleşim bölgeleri için kullandıkları isimdir. Bu yerleşim bölgesi sadece Mezopotamya güney bölgesi olmayıp çok geniş ve yaygın bir alanı kapsar. Bu bakımdan Kenger adı hem yerleşim bölgesini hem de o bölgede kullanılan dil ve dilleri tanımlar.

Bugün Ural-Altay diller olarak tanımladığımız dil grubunun en eski şekli Kenger dili veya dilleridir, diyebiliriz.

Begmyrat Gerey [1] diyor ki: “*Sümerler kendi yurtlarını KİN-Kİ daha açıkçası KİN-GİR diye adlandırmışlardır. Bu adın asıl anlamı **uygarlık yurdu** olmaktadır*”.

M. Ünal Mutlu [2] ise: “*Bilinen yazılı tarihte uygarlığı, tıbbı, sistemli eğitimi, sanatı, demokrasiyi, tarihi başlatan KENGER’ler Sümer adıyla dünyaya tanıtılarak gerçek kökenleri saklanmış*” diyor.

Demek ki, Kenger yurdu Mezopotamya’dan Asya kıtasına kadar yaygın ve geniş bir bölgeyi kapsamakta, Sümer dili Kenger dillerinden sadece biri olmaktadır. Kenger dillerinin bu derece yaygın bir coğrafyada bulunuşu Asya insanının atı ehlileştirmesi sayesinde olmuştur. At sayesinde tüm kabile ve boylar uzak mesafelere oldukça kısa zamanda ulaşabiliyorlardı. Asya’nın düz arazi yapısına sahip oluşu bu yayılmayı kolaylaştıran ayrı bir etkidir. Bu yayılmada Asya ikliminin ani olarak ciddi bir şekilde değişip soğuması da önemli bir etken olarak hesaba katılmalıdır.

Diğer iki önemli dil grubu Afrikanın güney-batı bölgesinde gelişmiş olan Khoisan dilleridir ki bu diller yerel kalmışlar, dünyanın diğer bölgelerine yayılmamışlardır. Keza Khmer dili de güney-doğu Asya bölgesinde kalmış, kuzeye doğru yayılmamıştır. Bu dil grubu ile Pasifik adalarında konuşulan diller arasında bazı bağlantı ve ilişkilerin bulunduğu biliniyor. Khmer halkının Pasifik adalarına doğru yayıldığını kabul edebiliriz.

Şekil 2. Belh Merv Kazı Bölgesi.

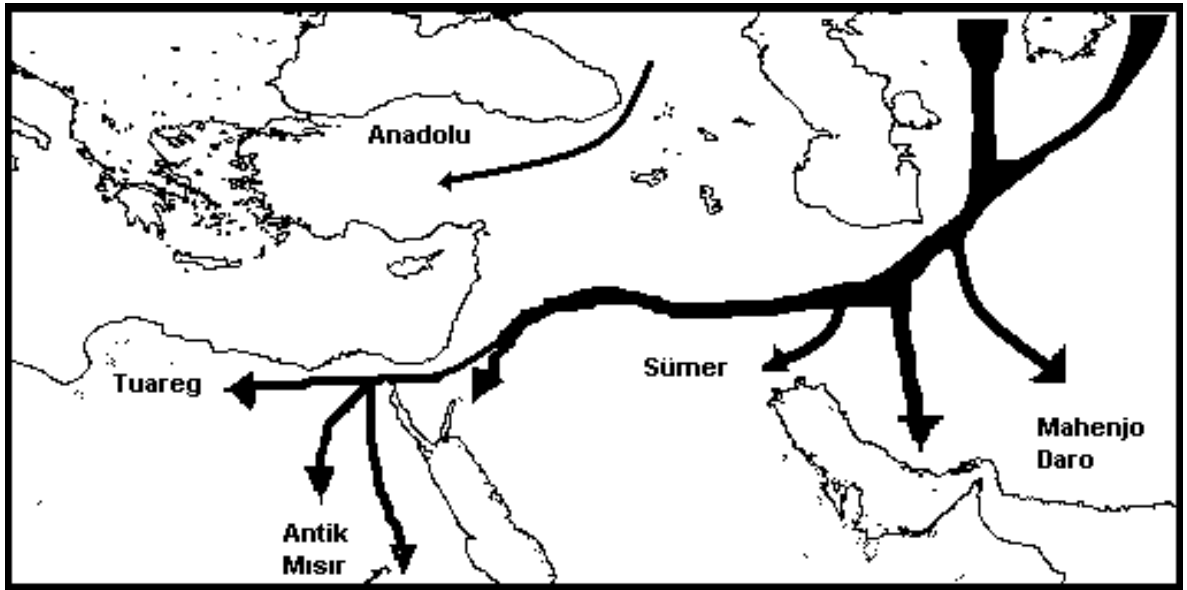
Arkeolojik çalışmalar

Birkaç yıldan beri Hazar denizinin doğusundan ve Aral gölü çevresinden başlayarak, Pamir yaylalarına kadar uzanan geniş bölgede kadim bir kültürün izleri ortaya çıkarılmış bulunuyor. Bu bölgeye BMAC (Bactria Margilana Archeology Complex) deniyor ki, **Belh Merv Kazı Bölgesi** olmaktadır. Şekil 2'de bu bölgeyi görüyoruz.

Bu bölgede araştırma yapan F. Hiebert [3]: "*Çok geniş bir alana, Asya'nın derin steplerine kadar yayılmış olan bu kültürün insanları gelişmiş şehirler inşa etmişlerdi ve homojen tek bir halk oldukları anlaşılıyor*" diyor. "*Orta Asya'nın hudutlarını yeniden tanımlıyoruz*" diye ekleyerek bu kültürün sanıldığından çok daha uzak bölgeleri etkilediğini ifade ediyor.

Bu sözlerden anlaşıldığı üzere, çok geniş bir alana yayılmış olan homojen ve şehirler kuracak kadar medeniyet geliştirmiş bir halk vardı ve bu halk, tek bir ortak dil konuşuyordu.

Günümüzden yaklaşık 6.000 yıl önce Orta Asya ve özellikle Aral gölünün iki yakasından Amuderya ve Sıriderya dereleri boyunca güneye yayılan insanlar sıcak bölgelerde birçok yerleşim alanı oluşturmuşlardır. Bunlardan en önemlileri, günümüzde Pakistan'daki İndus Vadisi (Mahenjo Daro ve Harrapa şehirleri) ve batıdaki Mezopotamya deltasındaki Sümer ile Antik Mısır medeniyetleridir.

Şekil 3. Asya'dan güneye doğru, yaklaşık 6.000 yıl önceki göç yolları.

Kafkaslar üzerinden Anadolu bölgesine defalarca ve çeşitli dönemlerde göçler olmuştur. Gerek Antik Mısır dili, gerekse Tuareg dili ile Asya dilleri arasında birçok ilişki bulunmuş ve tüm kuzey Afrika bölgesinde konuşulan dil grubuna Afro-Asiatic (Afrika-Asya) dil grubu adı verilmiştir.

Bu konuda Merritt Ruhlen [4] şunları söylüyor: "*Kuzey Asya'dan kaynaklanan dil grubu kuzey Afrika'ya, tüm Avrupa-Asya bölgesini ve yenedünyayı (Amerika'yı)*

kapsamıştır. Bu dil ağacının en iyi kanıtlanmış dalları Afrika-Asya, Avrupa-Asya ve Amerika kıtası dilleridir.”

Afrika kıtasındaki dil gruplarını Şekil 4’de görüyoruz. Tüm kuzey Afrika’da konuşulan diller (Arapça ve İbranice dâhil) Asya dilleri ile yakın ilişkiler içermektedirler. Orta bölgede konuşulan dil grupları ise yerel diller olup, farklı kültürlerin karşılaştıkları sınır bölgesinde ortaya çıkmışlardır.

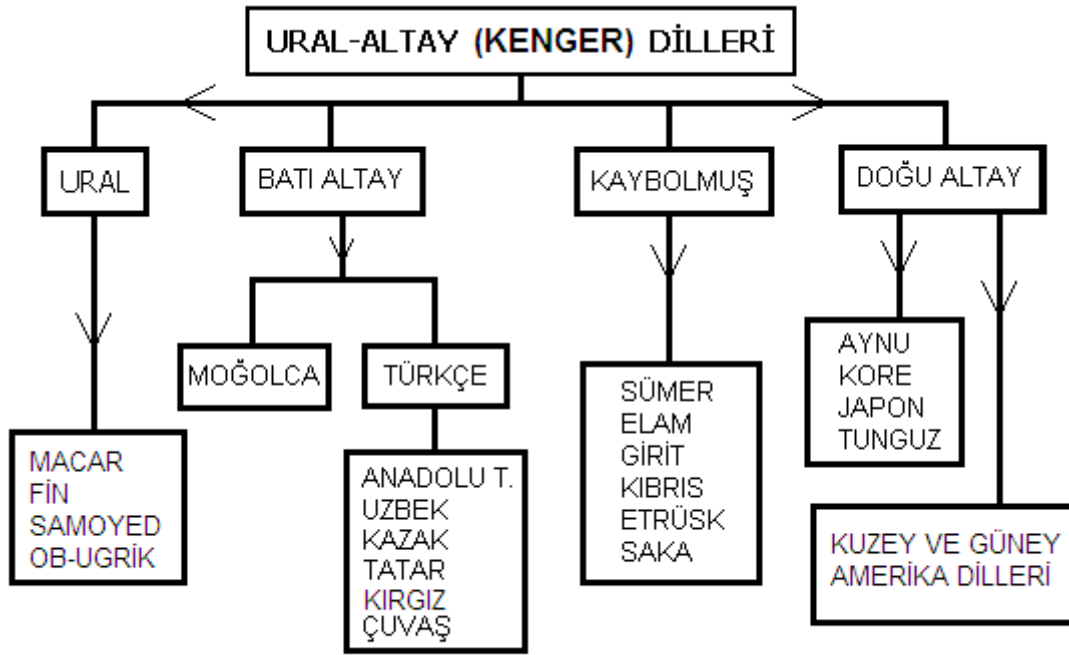

Şekil 4. Afrika'nın belli başlı dil grupları.

Asya kıtasında gelişmiş olup, tüm kuzey yarım küreye yayılmış olan ve birçok dil grubuna ana kaynak teşkil etmiş olan kök dil grubuna Asya dil grubu veya Türkî diller diyebiliriz. Zira hepsinde ortak özellikler ve ortak sözcükler bulmak mümkündür. Eğer bu dillerde bugün dahi kullandığımız ve hem ses hem de anlam olarak Türkçe sözcükler buluyorsak, bu dillerin ortak bir kök dilden türediklerini kabul etmek zorundayız. Bu kök dile çeşitli isimler verilmektedir. Örneğin, batılı dilciler '**Eurasiatic**' (Avrupa-Asya dil grubu) derken, Rus dil bilimciler 'bizim katmanımız' anlamına gelen '**Nostratic**' adını kullanıyorlar. Macar dilciler ise '**Turanian**' (Turan dil ailesi) adını tercih ediyorlar. Tüm kuzey yarımküre dillerine kaynaklık yapmış olan tek bir **Kök Dil** bulunmasa da, **Kenger** dil grubu kapsadığı alan itibarıyla en etkin dil grubu olarak öne çıkmaktadır. Karşılaştırmalı dil çalışmaları bu teze destek veriyorlar. 'Kök dil' sözü ne belirgin bir ırka ne de belli bir millete işaret etmektedir. Bu tanım ile sadece ortak bir kültür temeline dayanan dil birliğinden söz edilebilir.

Macar dilci Alfred Toth [5] Turan dil ailesinin bir hayal mahsulü olmadığını, hatta tahmin edilenden çok daha geniş bir dil grubu olduğunu ve Ural dillerinin Sümerceden türediğini ifade etmektedir. Bir Altay dili olan Türkçe ile Sümerce arasında da aynı derecede benzerliklerin bulunduğu çeşitli dilciler tarafından ifade edilmiştir. Şekil 6'da Sümerce birkaç örnek sözcük sunulmakta ve onların Türkçe karşılıkları parantez içinde belirtilmektedir.

Kaybolmuş dillerin içinde Sümer çivi yazısı çözülmüş olduğundan uzmanlar tarafından okunabilmektedir. Şekil 5'deki diğer kaybolmuş dillerin yazısı çözümlenmeyi halen beklemektedirler. Sümerce ile bağlantılı olan Kadim Mısır, Tuareg ve Bask dilleri dar bölgelerde varlıklarını devam ettiriyorlar.

Şekil 5. "Kenger" dillerinden türemiş olan dünya dilleri.

Ural-Altay veya Kenger dilleri sadece günümüzün Türkçesine yakın olan akraba dilleri değil, ayrıca cümle yapısı ve ses uyumu bakımından da Türkçeye benzeyen dünya dillerini kapsıyor. Alttaki tablolarda Türkçe ile diğer bazı diller arasında bulunmuş olan ortak sözcüklerden birkaç örnek sunulmaktadır. Burada yer darlığından dolayı örnek olarak az sayıda sunulan ortak sözcüklerin aslında çok daha fazla olduklarını belirtmekte yarar vardır.

SÜMERCE (Türkçe)		JAPONCA (Türkçe)	
Adda (Ata)	Bab (Baba)	Yaku (Yak)	Teppen (Tepe)
E (Ev)	Kiya (Kıyı)	Kuro (Kara)	Sui (Su)
Es (Esmek)	Gisko (Şişko)	Kaku (Kak)	Çizu (Harita)
Dim (Dik)	De (Demek)	Yasai (Yeşil sebze)	
Duru (Dur)	Kusu (Koşu)	Katai (Katı)	Yaban (Yabancı)
Güleş (Güleç)	Bur (Burgu)	Yama (Yamaç)	Kiro (Sarı)
Bal (Balta)	Us (Us)	Tabe (Tat)	Hanaşi (Konuş)
İb (İp)	Alım (Alımlı)	Yaraşi (Yaraştı)	Nani (Ne)
Ulu (Ulu)	Kup (Kop, Git)	Wa (Var)	-Ka (Soru takısı)
Gim (Kim)	İr (Er)	Kanji (Çin yazısı / Hanca)	

Şekil 6. Sümerce ve Japonca bazı sözcükler ile Türkçe karşılıkları.

Japonca sözcüklerden bazıları ilginç bağıntılara işaret ediyor. 'Sui' sözü Japonca içme suyu olmayıp meyve suyu veya öz su olarak kullanılır. İçme suyu anlamına gelen ise "mizu" sözcüdüdür. Burada "mis-su" (temiz su) ifadesi ile 'mizu' sözünün benzerliği dikkat çekicidir. Bir diğer ilginç ilişki 'kanji' sözünde görülüyor. Çinliler kendi şekil yazılarına "Hanci" diyorlar. Yani, "Han-ca" (hanların yazısı) anlamını 'Kanji' sözünde de buluyoruz. Bunun nedeni de eski dönemlerde binlerce şekilden oluşan Hanci / Kanji yazısını ancak yönetici hanların okuyup yazabildikleridir.

Aynu halkı Japon adalarına kuzeyden, Kuril adaları üzerinden göç etmiş ve Hokkaido adasına Japonlardan çok önceleri yerleşmiştir. Aynu dili ve kültürü doğu Asya dilleri ve kültürü ile yakından ilişkilidir. Son yıllarda yapılan genetik çalışmalar, tüm doğu Asya halklarının Amerika "yerli" halkları ile yakın akraba olduklarını kanıtlamıştır [6].

Asya kıtasının en doğusunda bulunan Japon halkı Aynu halkından etkilenmiş olsa da, Mezopotamya'da yaşamış olan Sümer halkı ile doğrudan, sözcük alış-verişine neden olacak fiziksel hiçbir temas olmamıştır. Dolayısıyla, hem Japoncada hem de Sümercede bulunan Türkçe sözcükler, iki yöne doğru yayılmış olan Asya kökenli bir kültürün asıl kaynak olduğu görüşünü destekliyor. Bir diğer kanıt da Bask dili ile Eskimo dilinde bulunan Türkçe sözcüklerdir.

Şekil 7.

ESKİMO	BASK	TÜRKÇE
Amaamak	Ama	Ana
Kayak	Ekay-Akitu	Kayak
Ataatak	Ayta	Ata
İputak	İpini	İpi tak
İsurtuk	İsuri	Su, Akıntı

İspanyanın kuzey bölgesinde, Fransa sınırına yakın bölgede yaşayan Bask halkı ile Grönland adasında yaşayan Eskimo (İnuik) halkı arasında da herhangi bir temas söz konusu değildir. Oysaki Şekil 7’de her iki dildeki bazı sözcüklerin Türkçeye ne derece yakın olduklarını açıkça görebiliyoruz. Şekil 8’de Maya dilindeki bazı sözcüklerden örnekler görüyoruz.

MAYA Dili (Türkçe)	
Ahau (Ağa)	Baat (Balta)
Ça (Çam)	Çetun (Çetin)
Çol (Çolak)	Kutz (Kuş)
İçil (İçinde)	Kin (Gün)
Kiniş (Güneş)	Kişe (Kişi)
Koça (Yaşlı)	Kul (Kul)
Tepek (Tepe)	Naa (Ana)
Toz (Toz)	Tup (Dip)
Çekel (Çakıl)	Yaş (Taze)
Yaşıl (Yeşil)	Kaşnak (Kuşak)

Şekil 8.

Tüm bu sözcükler ne alıntıdırlar ne de tesadüf eseri oluşabilirler. Böylesine uzak coğrafi bölgelerde ortaya çıkan ses ve anlam benzerliği içeren sözcükler, ortak bir Kök dilin varlığına olan inancımızı kuvvetlendirmekte ve Türki dillerin **Kök Dil** ağacının en önemli dallarından biri, belki de gövdesi olduğunu kanıtlamaktadır.

Kaynaklar:

- [1] Begmyrat Gerey, **5000 Yıllık Sümer Asya Bağları**, sayfa 43, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2005, İstanbul
- [2] M. Ünal Mutlu, **Türk Dili ve Kenger Uygarlığı**, sayfa XVII, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı yayını, 2007, İstanbul.
- [3] Fredric Hiebert, **Science** dergisi, 7 Kasım 2003.
- [4] Merritt Ruhlen, **The Origin of Language**, sayfa 169, John Wiley & Sons, 1994, ABD ve Kanada.
- [5] Alfred Toth, **Is the Turanian language family a phantom?**, Mikes International, 2007, The Hague, Holland.
- [6] Roxanne Khamsi, **New Scientist Magazine**, 14 Şubat 2007